

İSLAMOFOBİA: HEGEMONYA'YI DERİNLEŞTİRME VE BİR HEGEMONYA PROJESİ OLARAK EURO-İSLAM

Yrd. Doç. Dr. Ahmet DAĞ
Kırklareli Üniversitesi, Felsefe Bölümü
ahmetdag@klu.edu.tr

Özet

İslam'ın son kurumsal temsili olan Osmanlı Devleti 19. yüzyılda durdurulmuştur. Emperyalizm, Osmanlı Devletinin hinterlandı içerisinde bulunan topraklarda -dolayısıyla İslam dünyası üzerinde- siyasal ve askeri olarak sömürgecilik güdüsüyle hareket etmiştir. Kültürel olarak ise oryantlizmin art niyetli okumaları İslam coğrafyası ve kültürü üzerinde yıkım ve asimilasyon sürecini doğurmuştur. Bu coğrafya ve kültür edilgen/nesne haline getirilmiş ve 2. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş kutuplaşmasında otoriter yönetimlerle yönetilmiştir. 1990'da Varşova Paktı dağılıp Sovyetler Birliği ve Komünist Blok çökünce Batı konsept olarak yeni düşmanı İslam Dünyası üzerinden tanımladı. İslam Dünyası ve İslam bir tehdit ve tehlike olarak görülmüştür. Nitekim 1995 yılında, dönemin NATO Genel Sekreteri Willy Claes, Batı ve NATO için en ciddi tehlikenin, 'İslamcı terörizm' olduğunu ifade etmiştir.

Batı medyasının ve kültürünün siyasal yaklaşımının da rüzgârıyla stratejik olarak "İslam ve terör" kavramları yan yana kullanılmıştır. Bu bağlamda "İslamofobia" terim olarak, ilk olarak 1990'ların sonlarında Britanya'da kullanılmıştır. Etnik veya ırkı çeşitlilik konularında özel bir kuruluş olan Runnymede Trust tarafından "Hepimize Bir Meydan Okuma İslamofobia/İslamophobia: A Challenge for Us All-1997" adında bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda İslamofobi, «Müslümanlara karşı duyulan temelsiz korku ve hoşnuta suzluğu ihtiva eden bir bakış açısı veya dünya görüşü» olarak tarif edilmiştir. Bu temelsiz korku, temelsiz ilişkilendirmeleri ve bazı projeleri ortaya çıkarmıştır. İslam hatalı ve kasten İslami perspektiften daha çok siyasi, iktisadi, askeri ve sosyolojik temel ve nedenleri olan operasyonel yapılarla -El-Kaide, Nusra, Şebap, DAESH vb- yanlış olarak ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme İslamofobi'nin yapay nedenidir. Ayrıca, ciddi sorunları olan "Euro-İslam, Protestan İslam, İlmli İslam vb." projeler sunulmaktadır. Bu tebliğde İslamofobia'nın siyasi, sosyolojik, psikolojik ve teolojik nedenleri-sorunları ve bir hegemonya türü olan "Euro-Islam" konu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobia, Eurobia, Euro-İslam, Müslümanlar, Asimilasyon.

ISLAMPHOBIA: TO DEEPEN HEGEMONYAND AS A HEGEMONY PROJECT OF EURO-ISLAM

Abstract

Ottoman State, which is the last corporate representative of Islam is stopped in 19th century. Imperialism, in Ottoman State's hinterland – so in Islamic World – acted with the motive of political and military colonialism. On the cultural aspect, malevolent interpretations of orientalism caused destruction and assimilation process in Islamic geography and culture. This geography and culture rendered passive/object and in cold war polarisation after 2nd World War, administered by authoritarian governments. In 1990, as Warsaw Treaty Organization dissolved and communist bloc collapsed, the West, defined as a concept their new enemy based on Islam. Islamic World and Islam is regarded as a threat. Thus, in 1995, general secretary of NATO Willy Claes, told that the most serious threat for West and NATO is 'Islamic terrorism'.

With the blow of political attitude of Western Media and Culture, "Islam" and "Terror" used alongside strategically. In this context, "Islamphobia" as a term, firstly in 1990 used in Britania. A report named "Islamophobia: A Challenge for Us All-1997" is prepared by an institution named Runnymede Trust which is studying at subjects of ethnic or racial diversity. In this report Islamphobia is defined as "Point of view or world-view which contains unreasonable fear and displeasure against muslims." This unreasonable fear, bring about unreasonable association and some projects. Islam is associated, intentionally and erroneously, with groups - El-Kaide, Nusra, Al Shabaab, ISIS - which have political, military and sociological base and reasons rather than Islamic perspective. This association is the artificial reason of Islamphobia. In addition, other projects which have big problems "Euro-Islam, Protestant Islam, Moderate Islam" are also presented. In this proceeding, political, psychologic and theologic reasons-problems of Islamphobia and "Euro-Islam" as a type of hegemony will be treated.

Keywords: İslamphobia, Eurobia, Euro-Islam, Muslims, Assimilation.

Giriş

Önce Kolonyalizmin sonrasında Sanayileşmenin neticesinde Batı Uygarlığının İslam Dünyasıyla karşılaşması tecrübesi yaşanmıştır. Bu tecrübeden bir takım sorunlar doğmuştur. Bu çalışma bir mesele olarak “İslamofobia”yı ve bu korku ya da kaygının neticesinde Avrupa’da yaşayan Müslüman düşünür ya da akademisyenlerin bir proje olarak ortaya koyduğu “Euro-İslam”ı konu edinmektedir. Öncelikle İslamofobia’nın terim ve manası üzerinde durulduktan sonra, hegemonik bir söylem olan İslamofobia’nın tarihsel köklerine değinilerek günümüzdeki konumu üzerinde durulmuştur. Medyanın İslamofobia’yı kamusal bir sorun haline getirmesinden hareketle Eurobia/Avrobistan ve Euro-İslam bağlamında hegemonyayı derinleştirme psikozu olan “Yetersizlik” yanılığısından hareketle “İslamsızlaştırma” ve hegemonik bir dayatma projesi olarak görülebilecek “Euro İslam’ın” düşünürleri olan (B. Tibi, M. Hashas, Z. Serdar, T. Ramazan, T. Oubrou) üzerinde durulacaktır.

Terim ve Mana Olarak İslamofobia

“Fobi” (phobie veya phobia) kelimesi, Yunan mitolojisinde dehşet ve korku tanrısı olarak bilinen “phobos” kelimesinden türetilmiştir ve eklendiği kelimelere korku anlamı kazandırır. Fobi veya fobia, normal koşullarda korkulmayacak belli bir durum ya da nesne karşısında ortaya çıkan olağan dışı korku halini anlatmaktadır (Aktaş, 2014: 35). İslam kelimesine “phobia” kelimesi eklenerek İslam karşıtlığı olan “İslamofobia” kelimesi türetilmiştir. “İslam” ve “fobi” kelimelerinin yan yana gelmesi ise aslında İslam’ın yaratmadığı, İslam’dan kaynaklanmayan bir korkuya, başka bir deyişle, “yaratılmış” ya da “icad edilmiş” ve bir takım insanlar tarafından içselleştirilmiş bir korkuya işaret eder (Zaki, 2010: 163). “Korku, zan, üzüntü veya kaygı” gibi kavramları içinde barındıran “phobia” terimi etkili bir duygu türü olup yalnızca korkuyu değil, düşmanlık ve nefret gibi duyguları da ifade eder. Gerçekte fobia; bireysel patoloji olan agorafobia gibi toplumsal patolojinin bir formudur (Abdülkerim, 2004: 84). Yeni bir kelime olan fakat yeni bir fenomen olmayan ve “xenophobia” kelimesinin akrabası veya ailenin diğer kelimesi olan İslamofobia; genelde İslam’ın çetin formuna ve İslam’ın takipçilerine yönelik özelleştirilmiş düşmanlığı gösterir (Shryock, A., 2010: 29). “İslamofobia kavramı “Müslüman karşıtı önyargı, bağnazlık, ırkçılık, Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük, Müslüman nefreti, anti-İslamcılık, anti-Müslümanlık, Müslümanfobia, İslam’ın veya Müslümanların şeytanlaştırılmaması” kavramlarını içerir (Richardson, 2009: 3). İlgili literatür içerisinde akademisyenler tarafından kaleme alınan bilimsel yayınlar ve araştırma merkezleri tarafından hazırlanan raporlar incelendiğinde, İslamofobi’nin daha çok “önyargı/prejudice”, “ayrımcılık/discrimination”, “dışlanma/exclusion” ve “şiddet/violence” gibi kavramlara atfen tanımlandığı görülür (Aktaş, 2014: 39).

İlk olarak Fransızca bir kelime olarak kullanılan *islamophobia* (fr. islamophobie) kelimesi A. Quellien tarafından yazılan ve Paris’te yayınlanan “*La politique musulmane dans l’Afrique Occidentale Française-1910*” adlı eserde kullanılmıştır (Richardson, 2009: 3). Sonrasında oryantalist A. Étienne Dinet (1861–1929) “*L’Orient vu de l’Occident-1922*” adlı eserinde kullanmıştır (Cesari, 2006: 5). Bu terim daha sonraları *İslamophobia* olarak değil “*İslam düşmanı duygular*” olarak tercüme edilmiştir. İlk İngilizce olarak 1985 yılında Edward Said tarafından kullanılan bu terim modern Hristiyan batıda İslam’a düşmanlık olarak tanımlamıştır. 1990’larda Avrupa’daki Müslümanlara karşı ayrımcılıkta yaygın olarak kullanılan bu terimle İslam siyasal ve kamusal düşman yapılmıştır. Anti-semitizm duygusuna benzer bir kökeni olduğunu söylenen bu terim 2000 (9/11-11 Eylül) yılından beri B.M., A.B., İ.K.Ö. vb. uluslararası örgütler tarafından kullanılmıştır (Richardson, 2009: 3).

“*İslamofobia*” modern ve seküler anti İslamcı bir tartışma ve pratik olarak 9/11’den sonra Müslüman göçmen toplulukların entegrasyonu kamu alanında kullanılmıştır. Terim olarak 1990’ların sonlarında ilk olarak Britanya’da kullanılmış ve 1997 yılında etnik veya ırkı çeşitlilik konularında özel bir kuruluş olan Runnymede Trust tarafından “*Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma: İslomofobia*” adında bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor, Rüşdi Meselesi (1989) ve Körfez Savaşı (1991) sonrasında aşamalı olarak ortaya çıkan Britanya’ndaki Müslüman karşıtı duyguya cevap olarak yazılmıştır. Bu rapora göre

islamofobia; “İslam’a karşı bilinmeyen bir düşmanlık” Müslüman bireylere ve gruplara karşı haksız bir ayrımdır. (Shyrook, 5 :2010). Özellikle 1997’de yayınlanan bu rapordan sonra siyasal çevrelerde ve medya arasında hatta Müslüman örgütlerde bu kavramın kullanılması artmıştır. Bununla birlikte bazı akademisyenler (P. Werbner, T. Modood, S. Vertovec, F. Halliday vb.) terimin meşruiyetini ve sorununu, ırkçılık, İslamcılık veya Müslümanlık ve Yahudi karşıtlığından farkının nasıl olduğunu tartışmışlardır (Cesari, 5 :2006).

M. Maussen, *islamofobia*’nın tartışma, konuşma ve eylemlerinin tüm farklı türleriyle birlikte akıldışı İslam korkusunun (*aphobia*) kimliksel ideolojik çekirdeği olan şeylere sızdığını söyler. Bu bağlamda çeşitli olaylar, faaliyetler, eylem ve tavırlar kuşatılmış, terminolojiler basitleştirilmiş ve bir fenomen olarak anlaşılması ve açıklanması başarısızlığa uğramıştır (Cesari, 2006: 6). Batı, *islamofobik* durumunu doğal ve normal bir durum olarak algılar. Çünkü İslam; monolitik, değişime kapalı, şiddet ve terörizm içerir çatışmacı, diğer kültürlerle ortak değerleri olmayan ‘öteki’, Batılı değerlerle uyumlayan, irrasyonel, cinsiyet ayrımcısı ve dini inançları siyasal ve askerî amaçlar için kullanan manipulatif bir dindir (Zaki, 2010: 172). Kavramsal belirsizliklere rağmen İslamofobi zamanla hem İslam’dan korkma hem de Müslümanlardan çekinme ve onlardan hoşlanmama şeklinde tezahür eden irrasyonel bir korkudan, fobiden kaynaklanan çeşitli söylem, tutum, tavırlar bütününden oluşan bir olguya dönüşmüştür. Daha ziyade psikolojik olduğu düşünülen bu duyguların arka planında çok daha köklü sosyolojik bir temelinin de olduğu bilinmektedir.

Kadim İslamofobia’dan Çağdaş İslamofobia’ya

Hem Müslümanlara hem de İslam’a karşı ön yargı veya korku olan *İslamofobia* eski haçlı-cihat konusunun yeniden canlanması veya dini rekabetin neticesi değil anti-Müslümanlığın derinleştirilmiş modern bir formudur (Geisser, 2004: 39). Hem İslam’ın kendisini hem de Müslümanları gerçek ve potansiyel düşman olarak gören Avrupalıların evrensel tecrübeleri Avrupa tarihinde derin olarak kökleşmiştir. *İslamofobia* siyasal maliyetiyle İslam ve Müslümanlar için genelleşmiş bir eğilim olarak anlaşılmalıdır. Yanlış algılamının akıldışı bir gücü olan ve kötülük tipi İslamofobiayı tasvir etmede ısrar ederse kötü tanımlamada bulunuruz (Shyrook, 2010: 10). Farklı topluluklarla karşılaşan zamanın -hususiyetle 19. yüzyıl- bilim adamları ve entelektüeller “Avrupalılar” ve “ötekiler” (Afrikalılar, Asyalılar, Araplar ve Amerikan yerliler vb.) arasındaki farklılıkları kategorize ve akılcılaştırmak için yeni disiplinler ve bilim alanları ortaya çıkardılar. Doğal tarih ve natüralistler, insanı tasnif etti ve *homo sapiens* terimi kullandılar. Yalnızca deri ya da renk üzerine temellenmiş tip ya da çeşitleri değil alışkanlıkları, kafa, iskelet, dil ve kökenin konumu içeren sınıflamaları da dikkate aldılar. Bugünkü Arap ve Müslümanlara karşı *xenophobic* tavrın kökeni bu çağlarda yaratılan fikirlerde yatar (Campbell, 2012: 4).

Bilinen şu ki *islamofobia* yeni bir fenomen değil ve Avrupa’da Müslümanlar derin köklü ön yargı, cehalet, fiziksel ve sözlü nefretle karşı karşıya kalmıştır (Ramberg, 2004: 6). İslam şiddetle ilişkilendirilmiş özellikle Müslüman olmayanlara ve Hristiyan, batılı ve modern olan toplumlara karşı tehdit olarak görülmüştür. Derin tarihsel kökenlere sahip bu ön yargı yani *islamofobia* Hristiyan ve batı geleneğinde anahtar bir unsurdur (Mastnak, 2010: 45). Hristiyanlığın kalbi olarak görülen Greko-Roman ve Judeo-Hristiyan mirasla, Müslüman dünya geçmişte karşılıklı olarak çatışma içerisinde bulunmuştur (Hashas, 2013: 10).

Tarihsel *islamofobia*, çağdaş *islamofobiayı* biçimlendirerek bireyleri, toplulukları ve milletleri etkilemiş ve zamanımıza geldiğinde klasik *İslamofobia* yeni bir boyut oluşturmuştur (Ali, 2011: 147). *İslamofobianın* çağdaş açıklamaları tarihsel anti-Müslüman ve anti-İslami fenomenin yeniden ortaya çıkışıdır. Z. Serdar’a göre Müslümanlara karşı *islamofobik* önyargı, uzun bir geçmişe sahiptir ve batının tarihsel bilincinden derin olarak kalmış ve olduğu yerde büyümüştür (Allen, 19 :2010). Tarihsel kod olarak İslam’a dolayısıyla Müslümanlara önyargılı Batı uygarlığının düşmanlığı Ortaçağ dönemlerine kadar gider. Ortaçağ döneminin kanuni esası haline gelen Hristiyanlığın Muhammed’e karşı düşmanlığı ya da Avrupa’nın İslam’la ve Müslüman dünyayla ilişkisi daha milli boyut kazanmıştır. Bu anlamda milli devletle ilişkili olan İslam korkusu ortaçağ kano-

nundan ve Muhammed'e karşı olan Hristiyanlık düşmanlığından miras alınmış, fakat farklı milli yoldan devam etmektedir (Geisser, 2004: 37-38). İslâm'ı "deccalın habercisi" olarak nitelendiren Dımeşkî'nin, algı ve imajı, Ortaçağ boyunca sürecek ve bugüne kadar uzanacaktır (Çetinkaya, 2010: 45).

Belirleyicisi anomi, etnosentirizm ve otoriterlik olan İslamofobia, medeniyetler çatışması diye isimlendirilmiş bir ırkçılık ya da yabancı fobisidir. İslamofobia terimi Haçlılardan beri Hristiyan-batı kültüründe kökleşmiş olan İslam korkusunun yeni adıdır. Nitekim Zafer İkbâl, "İslamofobia eski bir korku için yeni bir kelimedir." der. Uzun yüzyıllar boyunca yayılmış tarihsel savaşlar, haçlı seferleri ve soykırımında bulunabilecek dini hoşgörüsüzlüğün yeni bir formudur. Diğer dinlere bir din olarak tehlikeli konum kazanan İslâm'ın kısa zamanda dünyaya yayılması sorun olarak görülmüştür. Batı, "barbar öteki" ye karşı medeni biz anlayışını 4. yüzyılda çoktan tesis etmişlerdi. Grekler kendilerini medeni, Persler gibi Asyalıları ise barbar olarak tanımlarlarken Romalılar ise Araplar için "Arabistan haydutları", "Arabistan kurtları" tasvirine yer veriyorlardı. Nitekim 1095'te I. Haçlı Seferi'ni ilan eden Papa II. Urbanus'a göre, Müslümanlar şeytanın uşaklarıydı. Bu yüzden Müslümanlar ile savaş aslında Tanrı'nın düşmanları ile dostları arasında yaşanan bir savaştı (Aktas, 2014: 39-40).

Peter van Ham, Avrupa'nın karşılaştığı ilk yabancı kültürün -kuzey veya güneye seyahat edildiği zaman- ve Avrupa'nın ilk öteki tercihinin yeni düşmanının İslam olduğunu iddia etmiştir. Müslümanlar tarih boyunca Avrupa devletlerinin ve Hristiyanlığın düşmanı olarak görülmektedir. 9. yüzyılın ortalarında Papa VII. John, kutsal yasanın müminlerle, kâfirler (Müslümanlar) arasında toplumsal iletişimi yasakladığını ifade eder. Mücahidlerle/saracens ittifak yapanlar da İsa'nın düşmanı sayılmışlardır. Müslümanların önce Endülüs ve Sicilya'yı daha sonrasında Osmanlı'nın Konstantinopolis işgali Avrupa imparatorları ve Katolik kilisesinin düşmanlığını tetiklemiştir (Ham, 2001: 209).

Müslümanların Avrupa yarımadasına ulaştıkları 7. ve 8. yüzyılda Latin Hristiyanlar arasında pagan, kâfir veya barbar olarak görülmüşlerdir. Batılı Hristiyanlar ne Müslümanları ne İslâm'ı Hristiyanlık dinine tehdit olarak görmüşlerdir. İlk ayrışma 850 yıllarında Endülüs'te 50 Hristiyan'ın Müslümanlar tarafından küfürle, İslam halklarına ve Hz. Muhammed'e hakaret suçlamasıyla yaşanmıştır. İlk olarak düşman tanımlanmasında Müslümanlar yoktu. Her ne kadar pagan, barbar ve kâfir olarak görülseler de Müslümanlar 11. yüzyıldan önce seçilmiş bariz bir düşman değildi. Fakat sonraları Latin Hristiyanlar, Müslümanları Hristiyanlığa tehdit olan en geniş topluluklardan biri olarak görür. Haçlılarda bu eğilim değişmemiş Papa II. Urban, İslam fobisinin ilk büyük askeğri ve siyasi ifadesi olan Haçlı seferini 1095 yılında ilan etmiştir. Bu tarihlerden sonra Hristiyanlığın ve Hristiyan'ın normatif, özgün ve evrensel düşmanı olan Müslümanlar; imansızlığın, İsa karşıtlığının kişiselleşmiş ve kötülüğün cisimleşmiş halini temsil eder. 11. yüzyılda Papa IX. Leo (1049-54) ve Papa VII. Gregory (1073-85) kötü Hristiyanları pagan, Yahudi ve Müslümanlar gibi kendilerinin en kötü düşmanları olarak saymışlardır (Mastnak, 2010: 31-33).

Ortaçağlarda "Saracens"; Endülüs'te "Moor" kelimeleriyle ifade edilen Müslümanlar, XVI. yüzyıldan sonra giderek "Türk" tipiyle özdeşleştirilir (Çetinkaya, 2010: 52). Avrupa'da Türklere karşı biz duygusu bir referans noktası olduğunda Müslüman, Avrupa'nın düşmanı oldu. Varoluşsal ve fiili bir düşman olarak görülen Müslümanlar, Avrupa'nın coğrafi bütünlüğüne, ortak kültürüne, özgünlüğüne, dinine ve hayat tarzına tehdit olarak görüldüler. Avrupa "temizlik" adı altında "Türk'ü Avrupa dışına kovma, Avrupa'da Türk ismini kaldırmak ve onun varlığını Avrupa'da imha etmek" seferberliğinde bulunmuştur. Türk'ü Avrupa dışına kovalamak sloganı 15. yüzyılın ortasında hümanist ortaklık olmuştur (Mastnak, 2010: 34-35).

İslâm'a ve Müslümanlara karşı yalnızca siyaseten tepkili olmayan Batı Dünyası teolojik ve felsefi yazı ve söylemlerle bu düşmanlığını geniş bir cepheye yaymıştır. Nitekim bu bağlamda T. Aquinas'a göre İslâm aptalların inandığı, şiddetli ve şehvetli bir 'mezhep', Muhammed ise şehevî vaatlerle insanları yoldan çıkararak ve şiddet uygulayan 'bir kişi', 'takipçileri' de bilgisiz vahşi insanlar ve bedevilerdir (Çetinkaya, 46 :2010). Büyük tasavvurun/Grand Design büyük ideası kâfirlere karşı ebedî savaş sloganıydı. Bu slogan, erken modern Avrupa'nın siyasal imgeleminde ve siyasetinde bulunan bir standart-

tır. Bu hafife alınmaması gereken ebedi haçlı savaşı algısı batı siyasetini ve düşüncesini etkilemiştir. Mesala Erasmus, Türklere karşı savaşı Hristiyanlar arasında mevcut olan kutsal olmayan savaşlardan daha ehveni şer bulmuştur. T. More'a göre "şeytan ve karanlığın gücünü temsili olan" Türklere, "mukayesiz vahşet", "yüksek kötülük ve nefret" dir. Türk askerinin Avrupa'da başarısının Hristiyanlar için günahlarından dolayı kutsal bir ceza olarak gören (Mastnak, 2010: 38-39), Luther için İslâm, Ortaçağ'da Deccal' in hizmetindeki akla kapalı bir şiddet hareketidir. Pascal ise (1623-1662), "insan ve tarih-üstü İsa'nın Muhammed gibi "dünyevi" biriyle karşılaştırılmayacağını söyler (Çetinkaya, 2010: 50-52).

Fransız Kralı'na Türklere Avrupa'dan çıkarması için mektup yazan Leibniz gibi, "yıkıcı ve sanatların düşmanı" gördüğü Müslüman halkı sevmediğini söyleyen Voltaire, Alman Kralı II. Friedrich'i; Ksenophon'un, Sokrat'ın, Platon'un, Sophokles'in, Euripides'in ülkesinden Türklere kovmaya davet eder (Kula, 2010: 34). Nitekim 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılda Türklere karşı Avrupa birliği için -hem siyasi hem de fikri- haçlı birliği oluşturulmuştur (Mastnak, 2010: 39). 15. yüzyılda Osmanlı dini veya teolojik bir tehlike olarak görülmeğe daha çok dünyevi bir tehlike olarak görülmüştür. 17-18. yüzyılda İslam ve Müslüman dünyaya bakış anlamaya yönelik bir çaba olup Hristiyan ortaçağ gericiğine karşı ılımlı, hoşgörülü ve açık fikirli olarak nitelendirilmiş bir din olarak pozitif İslam imajı oluşmuştur. Bu dönemlerde deizmin bir formu olarak sayılan İslam aydınlanmanın ruhuna yakın herhangi bir ruhani belirlenim ruhundan uzak olarak görülmüştür. Müslümanlar ise sıradan/zararsız insanlar olarak algılanmaya meyilliydiler. 19. yüzyılda ise farklı bir pejoratif/aşağılayıcı tutum sergilenmiş "homo-islamucus"un icadıyla gerileyen İslam ve Müslüman dünyası algısı ortaya çıkmıştır.

Hashas, Batıyla olan ilişkileri Ortaçağ (7.-15. yy.), modern (1492-1945) ve çağdaş ya da günümüz post-modern ya da post kolonyalist dönem (1945 sonrası) diye 3 tarihsel aşamaya ayırır. Son dönem post-klasik din veya rasyonel iman anlamına gelen post-dini aşamadır. Bu aşama İslam'ın Avrupa'ya, Avrupa'nın İslam'a karşı dönemi olarak da yorumlanabilir. İki dünya modern-geleneksel, seküler-kutsal, fiziksel-metafiziksel şeklinde dikotomik ayrımlarla tasnif edilebilir. Bu durumda Euro-İslam bu tarih ve gelenekleri bir araya getirmek için yeni fikir denemesidir (Hashas, 2013: 9). 18. yüzyılın başında İsa'nın düşmanlarının topraklarında düşman olarak görülen İslam ve coğrafyası üzerinde ekonomik, teknik, askerî, siyasi ve kültürel bir üstünlük kurulmuştur. 19. yüzyılın ortasından sonra İslam dünyasının büyük kısmı Avrupa güçlerinin ittifakı ve emperyalizmle yüzleşmiştir (Alrefai, 2015:138-139).

Müslüman ve İslam korkusu olan *İslamofobia*; birey ve topluluklara karşı ayırım ve düşmanlığa yol açar. Bu inanç tüm Müslümanların fanatik olduğunu ve onların Müslüman olmayanlara karşı şiddete meyilli olduğu düşüncesiyle bağlantılıdır. İslamofobik tutum Batı ülkelerinde yüzyıllardır ortaya çıkmış bir tavidir fakat son 30 yıldır -hususiyetle 9/11'den sonra- tehlikeli hale gelmesinde medya önemli rol oynamıştır (Ramberg, 2004: 85). Avrupa-merkezci -Batı uygarlığının Arap-Müslüman uygarlığından üstünlük teorisi-hoşgörmeden aşağılayıcı evrenselcilğe bir kayışla "İslamcı gericilik" ve "Müslüman fanatizm" temalarının yeniden canlanmasına yol açmıştır. Bu bakışın hakim olduğu yıllarda pan-İslamcılığın dönüşüyle takıntılı -henüz İslamcı terörizm gündemde değildi- Müslüman teokratik devletin yeniden yapılanma tehdidi var sayılmıştır. Günün konusu olan *islamofobia* veya anti Müslüman ırkçılığı geçmiş birkaç yıldır hususiyetle 9/11'den sonra Avrupa toplumlarında ilerlemiştir (Mastnak, 2004: 39). 9/11'den sonra sözlü ve fiziksel saldırılarda artış, Avrupa milletleri arasındaki kaygı, düşmanlık, merak fakat bununla birlikte diyalog arzusu gibi tutum ve fikri değişiklikler ile bazı organizasyon ve partiler tarafından İslam korkusunun seçim ve siyasette kullanılması tarzını doğurmuştur. Hususiyetle hicap giyen Müslüman genç kadınlara karşı sözlü ve fiili saldırı davranışlar, camilere karşı grafiti ve molotof atma gibi küçük çaplı saldırılar, email ve telefon yoluyla islamofobik mesajlar, İslami medyayı mahkûm etme ve kuşatma, yerel ve milli İslami derneklere gönderilen isimsiz hakaret içeren mektuplar ortaya çıkmıştır (Mastnak, 2004: 42).

20. yüzyılın sonunda Müslümanların Batıya göçü, İran devrimi, intihar saldırıları 1980 ve 1990'lardaki bazı terörist eylemler, 9/11'de Pentagon'a ve D.T.M. yapılan saldırılar, Avrupa'daki diğer terörist saldırılar (Londra, Mardin ve Brüksel A. D.) İslamofobia'nın

çağdaş dirilişini tetikledi. Hem 2008 A.B.D. Başkanlık seçimlerinde hem de 2010 kongre seçimlerinde (Fransa, Hollanda seçimleri, şimdilerde A.B.D. seçimlerinde Trump'ın söylemleri A.D.) cami ve şeriat karşıtı histerik söylemler gösterdi ki İslamofobia ana akım olarak devam etmektedir. 22 Haziran 2010 tarihli New York Post gazetesi editöryal yorumda caminin olduğu yerlerde Müslümanların, Müslümanların olduğu yerde ise sorun olduğunu yazmıştı. Yine yazarlar, Londra'nın "*Londraistan*" olduğu gibi Newyork'un Müslümanlar tarafından yozlaştırılarak teröristler için bir patika olan "*New Yorkistan*"a dönüştüğünü iddia ediyorlardı (Lean, 2012: X-XII).

İslamofobia'nın Kamusallaştırılması: Medya

İletişim çağında savaş ve mücadeleler -en önemli silah olan- medya savaşıyla devam etmekte olup kamu fikrini şekillendirip gerçekliklerin üzerini örtmektedir. Hakikatin yitirildiği ve anlamın kaybedildiği dünyada medyanın rolü ile post-modernite arasında bir bağ vardır. Medya dünyanın nasıl olduğundan daha çok bizim nasıl görmemiz gerektiğine dair şekillendirmelerde bulunur. Bu bağlamda şimdilerde İslam ve Müslümanlara karşı sayısız medya kampanyaları yapılmaktadır. Hem nicelik hem etki olarak ciddi finans kaynakları ve önemli birçok kanalıyla Batı medyası toplumlarına İslam'ın kaba resmini gösteriyorlar. İslam; fundamentalizm, aşırıcilık/extremizm ve radikalizm olarak tasvir edilirken, Müslümanlar ise Batı güvenliğine karşı terörist olarak konumlandırılmaktadır. Bu durum İslamofobia'nın topluma nüfuz etmesine yol açmıştır.

Avrupalıların, İslam algısı İslam'inkinden çok Batı'nın kendisi algılayışının sonucudur. Avrupalı, İslam'ı ve Müslümanları kendi zihnindeki yerleşik olan stereotipler, klişeler ve önyargılar çerçevesinde algılamakta ya da ona uyumlu hale getirerek görmek istemektedir (Kahraman, 2010: 107). Medya oluşturmaya çalıştığı imaj, önyargı, düşman veya öteki tasavvurunu Batı'da bulunan mevcut tarihsel algının üzerine oturtmaya çalışır. Yani yazında, toplumsal hafıza veya bilinçaltındaki tarihsel tecrübesini, mevcut olan anlam ve söylem yapılarına yeni boyutlar ekleyerek yeniden dolaşıma sokmaktadır.

Medya, söylenmeden geçilen ama sürekli güçlenmesi için yapısal olarak sunulan çağrışımlarla ister istemez İslam ile terörizmin aynı şey olduğu bağını dolaylı kurmaktadır. Algıya sunulan İslam; resmi, otoriter, militan, gerici, barbar, şiddeti üreten ve destekleyen, ve Batı'yı tehdit eden bir dinsel ideoloji şeklindedir. Örneğin, İslam algısına yönelik yapılan araştırmalarda, Alman medyasının 9/11 öncesinde tüm haberlerinin yüzde 50'inde İslam'ı şiddet ya da terör olayları ile ilişkili olarak gündeme getirdiğini 9/11 sonrası ise bu oranın yüzde 80'lerin üzerine çıktığını ortaya koymaktadır. İslam, Ortadoğu, Türkiye ile ilgili haberlere eşlik eden resimler ve görüntüler, bu algıyı adeta dayatmaktadır. Bu bağlamda medyada servis edilen görüntü ve resimlerde; etrafa saldırmaya hazır, gözlerinde ateş saçan, öfkeli, kızgın, köktendinci halk yığınları; Batılı misyonerlere ve temsili kurumlara kanlı saldırılar, intikam yeminleri, kaçırma ve rehin alma olayları peçeli kadınlar, çocuklar, camiler ve ezan sesleri, dua eden kalabalıklar eşliğinde gösterilmektedir (Kahraman, 2010: 97-99).

Son yıllarda Batı medyasında İslam'ı konu alan birçok yayın yapılmıştır. Özellikle görsel medyada İslam bir tehdit, tehlike veya alt türü olarak mevzu edilmiştir (Rigoni, 2007: 108). 9/11'den beri Müslümanların medyada negatif portresine sunulduğu görülür (Allen, 2009: 12). "Ben" ve "öteki" fikrine bağlı olan Batı medyasında Müslümanların temsili ayrımcılıkla ilişkili olan islamofobiyle değiştirilmektedir. 9/11 hadisesini siyasal amaç olarak kendi emelleri için kullanan medya ağı İslam'ı fundamentalist, aşırı ve radikal olarak tanımlayarak İslamofobia'nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Terörizm üzerindeki savaş, imajlar savaşdır ve en etkili imaj teröristlerin kurbanlarının imgeleridir. Müslüman ve terörist kavramları 9/11 den sonra batı medyasında çok kullanılmıştır. Güvenliğe tehdit olarak görülen Müslümanlar terörist olarak görülürken, Irak ve Afganistan işgallerinin ekonomik ve siyasal nedenleri unutulmuştur (Mesic, 2011: 1).

Müslümanlara karşı ırkçılığı ve düşmanlığı büyüyen Batı medyasında Müslüman dünya; geri kalmış, baskıcı, özgürlük yoksunu, kadının ve insanın haklarının olmadığı dini fanatizmin dünyasıdır. Oryantalizmin yeni bir formunun geliştiğini söyleyen E. Said, Avrupalı kolonyal ve post-kolonyal amaçlar için oryantalizmin ideolojisi ve siyasetinde yapay bir doğu üretildiğini iddia eder. Kamunun, İslam ve Müslümanları yanlış anla-

masında Avrupa'da onların negatif imajının ortaya çıkmasında kısmen medya sorumlu olmuştur. Nitekim, 900'ün üzerinde filmi izleyip, analizde bulunan kitle iletişim profesörü J. G. Shaheen'e göre film yapımcıları tüm Arapları/İslam'ı vahşi, kalpsiz, para delisi, medeni olmayan, uygar batıyı hususiyetle Hristiyan ve Yahudileri terörize eden ve öteki kültürden gören bir bakışla suçlamıştır. Bu filmlerin % 5'i Arapları normal bir insan olarak göstermiştir (Karic, 2002: 3.). İngiliz Milli Parti/BNP tarafından "The Truth About İ.S.L.A.M." adlı bir rapor hazırlanmış ve bu raporda akrostiş kullanılarak İslam hoşgörüsüz/intolarence, katliamcı/slaughter, yağmacı/loasting, kundakçı/arsin, kadın tacizci/makrotion olarak nitelendirilmiştir (Allen, 2009: 88-89).

Batılı ülkelerde yapılan araştırmalarda araştırma ve anketlerde Batılı halkların % 70'den fazlası Müslüman kültürünün Batılı değerlere uymadığını düşünmektedir. Nitekim 9/11 sonrası yapılan ankette -% 74'ü İslam'ın hakkında hiçbir şeyi bilmeyen- İngilizlerin % 82'si Müslüman bir komşudan daha çok kuşku duymaya başlamıştır. Müslümanlar % 35 oranında itibar ve güven kaybetmiştir. %82'si Müslümanların çok yalnız/yabani, % 56'sı Müslümanlarla ortak noktalarının olmadığını, %63'ü Müslümanların başkaları arasında hoşgörüyü artırmak için çok isteksiz olduğunu iddia etmiştir. % 65'i Müslüman komşusu olduğunda hayal kırıklığı yaşayacağına inanmıştır (Allen, 2009: 84).

9/11 hadisesini kendi siyasi amacı ve kendi emelleri için kullanan Batı düşüncesi medyayı kullanarak İslam'ı fundamentalist, aşırı ve radikal olarak tanımlamıştır. Müslüman ve terörist kavramları 9/11 den sonra batı medyasında çok kullanılmıştır. Bu yaklaşım ve dil bir ayrımcılık türü olan İslamofobia'nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Batı medyasının belirli bir gündem, ideoloji ve politikaya göre neyin iyi neyin kötü olduğunu dikte ederek İslamofobi'nin yayılmasında hayati etkisi ve rolü vardır. Bu yanlış ve yanıltıcı tutum, yalnızca Müslümanlar için değil toplumun çoğunluk kesimi ve ayrımcılığa tabi diğer topluluklar için de bir problem oluşturmaktadır (El Tikriti, 2013: 94-95). Yıllardan beri aşırı aşırı sağ kanat partiler, ırkçı ve göçmen karşıtı tavırla göçmenleri sorunlu bulmuştur. Birçok ülke göçmen karşıtı duygular nedeniyle kültürel olarak farklı toplulukların entegrasyonunda zorluk yaşamaktadır. Bu durum Avrupa ülkelerinde hem siyasetin hem de toplumun islomofobiya kaymasına yol açmıştır (Cesari, 2006: 31).

Batı dünyası tarihsel siyasi, askeri, iktisadi, dini, felsefi ve medya kurum ve vasıtalarıyla İslam'ı hedef haline getirmiştir. Nitekim Batılı teolog, filozof, düşünür, siyasetçi, sinema ve televizyon yapımcıları, gazete yazarları ve sosyal paylaşım kullanıcılarıyla İslam'a dolayısıyla Müslümanlara düşmanlık beslemeyi doğallaştırmış durumdadır. Doğu, İslâm ve Hz. Muhammed ile ilgili önyargı, itham ve iddiaları, günümüzde yaşananların fikrî ve eylemsel köklerini bize göstermektedir/sunmaktadır. İslamofobi söylemi, bu çerçevede Batı'nın kendisi gibi olmayı yeniden tanımlayıp ötekileştirdiği propaganda niteliğindedir. Batı-merkezlik paradigması Batı dışındaki dünyayı; barbar, az gelişmiş, otoriter olarak görmüş ve göstermiştir. Buna karşılık asıl konuşulması gereken konuların başında gelen Batı sömürgeciliğinin dünyanın geri kalanı üzerinde yarattığı sorunlar, yoksunluklar, yoksulluklar da ustaca örtülmektedir (Zakir, 2010: 168).

Kamusal İslamofobidan Hegemonya Projesi Olan Euro-İslam'a

1945'li yıllardan sonra Almanya, Belçika, Fransa ve Britanya'da iş göçleri meydana gelmiş, 1960-70'lerde devam etmiş sonrasında 1980'lerde İran, Lübnan ve Filistin'de yaşanan siyasi gelişmeler Müslüman nüfusun Avrupa'ya gelişini artırmıştır (Nielsen, 1999: 6, 9). Sekülerleşme, sömürgecilik, göçmenlerin ve İslam'ın aniden görünürlüğü, İsrail-Filistin, Balkanlar, Cezayir, Irak ve ilaveten 9/11 olayları Avrupa'da İslam'a karşı tedirginliği artırmıştır (Abdülkerim, 2004: 81). 1950'li yıllarda Batı ülkelerinde 800.000 olan Müslüman nüfus günümüzde toplam 23 milyonu aşarak % 5'lik bir orana ulaşmıştır. Her yıl 1 milyonu aşan sayıda Müslüman, Batı'ya göç etmektedir. 2050 yılında ise bu oranın % 20'yi bulacağı tahmin edilmektedir. Bu büyüme neticesinde İslamofobist söylem Avrupa'daki Müslüman varlığını 'Truva Atı'na benzetmekte ve Batı'nın içine dâhil ettiği bu düşmanın zamanla Avrupa'yı ele geçireceği mesajını vermektedir. Avrupa ailesinin yapısal krizi, geç evlilikler ve az sayıda çocuk, ihtidalar vb. faktörlere karşılık Müslümanların erken evliliği, çok çocukluğu ve etkin olma çabaları, Avrupa'nın kendi geleceği hakkında kaygı duymasına ve bu kaygıyı da İslamofobi üzerinden dışa vurmasına

yor açtığı düşünülebilir (Evkuran, 2010: 163). Avrupa'da en büyük dini azınlığın Müslümanlar olması daha sonraki yıllarda İslam'ın görünürlüğü sorununu ortaya çıkarmıştır (Richardson, 2009: 86).

İslomofobia kavramının hem yaygınlık göstermesi hem de İslam ve Müslümanlar üzerinde bir baskı olarak kullanılması neticesinde Euro-İslam bir proje olarak ortaya konmuştur. Avrupa'da İslam ve Müslüman entegrasyonu konusu şimdilerde Avrupa gündüğünde önemli gittikçe artan, göç ve terör bağlamında tartışılan bir konudur. Hem yerel hem de yabancı politika konusu olduğu için Müslüman toplulukların entegrasyonu ve radikal İslam'a karşı önlem alınması daha acildir. Bu konu; yalnızca İslamcı terör ve Avrupa topluluklarının güvenliğine dair değil, Batılı değer sistemlere saygı ve kabulü, Avrupalı seküler toplumlarla Müslüman topluluklarının entegrasyon konusudur (Esposito, 1992: 25).

Popüler görüş'e göre, İslam güdüsel olarak tüm Müslüman olmayanlara düşmanca tutum içerisindedir (Balard, 1996: 17). Dâhili/millî ve harici/beynelmilî bir faktör haline gelmeye başlayan İslam, medya ve tartışmalarda çoğunlukla monolitik ve kapalı bir cemaat topluluğu olarak seküler, liberal ve demokratik Hristiyan'a yani batıya düşman kapalı bir din görülür (Karic, 2012: 3). İki kültür arasında yapılan ayırım Avrupalı-Müslüman, cinsiyet eşitliği-cinsiyet eşitsizliği, demokratik-otoriter, ilerlemeci-gerici, modern-geleneksel, liberal-modernist, akli-fanatik, neşeli-sevinç katili, medeni-barbar, beyaz-beyaz olmayan ayrımları vardır. İslam ile Avrupa anti-tez gibi sunulur (Balard, 14-13 :1996).

İslam ve Batı iki kutup olduğu gibi siyasal tartışmada da radikal (kötü) ve yasalara saygılı (iyi) İslam iki trend var (Ruiter, 32 :2013). Dikotomik/ikili düşünmeye meyilli Batılı zihin, Müslümanları da iyi ve kötü Müslüman şeklinde dikotomiye tabi tutar. İyi Müslüman dost ve hakiki bir Müslüman, kötü Müslüman şiddet koduna sahip düşmandır. İyi Müslüman ideal olarak Rumi okuyan, sufi eğilimlere sahip, barışçı, manevi cihatçı *-emri bil maruf nehyi anil münker babından değil-*, kadının yüzünün örtünmesini hiçbir zaman savunmayan, onun eğitilmesini isteyen, ev dışında çalışan ve kocasının özgür bırakmasıyla örtünen biridir. İyi Müslüman çoğulcu, Endülüs bilinci olan birleştirici erdemlerini seven ve dinler arası eylemcilik şampiyonudur. O, A.B.D. ve İsrail'e karşı çatışmaya karşı olan, din özgürlüğü, insan hakları ve demokrasi savunucusudur ve Afrikalı, Güney Asyalı, dahası muhtemelen Endonezyalı veya Malezyalı bir Müslüman olabilir. İyi Müslüman ile kötü Müslüman arasındaki farklılaştırma anti-Müslüman propagandası karşıtlığı olarak en etkili mücadeledir. İyi Müslüman ile iyi liberal demokratik devletin vatandaşlığı arasında benzerlik vardır. İyi Müslüman kesinlikle onun kötü ikizinden daha az zararlı ya da az kötüdür. Korku siyaseti ve arzulu düşünce üzerinde temellenmiş bir iyi Müslüman tanımı vardır (Shryock, 2010: 10).

Ne yazık ki bugün bazı siyasal yorumcular ve "uzmanlar" *islamofobiyi* yükseltmektedir. Temel öncülleri; İslam doğuşundan günümüze Hristiyanlığı yok etmeye ve Avrupa'yı İslamileştirmeye uğraşan bir tehdittir (Esposito ve Kalın, 2011: VIII). Hatta bazı yazarlar Avrupa'nın geleceğinden söz ederken kışkırtıcı bir üslupla Avrobia (*europa*) benzetmesini kullanmaktadırlar (Evkuran, 2010: 172). Avrupa'nın İslamileştirilmesini ifade eden *europa* bir terim olarak ilk kez İngiliz-İsveçli Yahudi tarihçi Bat Ye'or "*Eurabia: the Euro-Arab axis-2005*" kitabında kullanmıştır. Bu projeyi Arap Dünyası ve Avrupalı siyasiler arasında gizli bir proje olarak tanımlar. Muhtemel "Avrobia" korkusu, Euro-İslam senaryosunun ciddiye alınmasını ve üzerinde durulmasına neden olmuştur. "Eurabia" terimine karşın B. Tibi ise İslam'ın Avrupalılaşmasını ifade eden *Euro-İslam* kavramını kullanmıştır. Buna rağmen İslamofobia korkusunun bir uzantısı olan "Europa" senaryosu, Euro İslam senaryosuna göre daha popüler destek almıştır. "Eurabia" fobisinin etkisinde kalan yazar, düşünür ve siyasal kalan birçok kişi vardır. Bu etkide kalan gazeteci O. Fallaci, tarihçi B. Lewis, yazar R. Spencer ve Hollanda'lı siyasetçi G. Wilders gibi kişilere göre İslam, düşman olduğu dünya değerleriyle mukayese edilemez (Ruiter, 2013: 4).

Fallaci "*Avrupa artık Avrupa değil. O "Eurabia" bir İslam kolonisi. İslam'ın işgali yalnızca fiziksel anlamda değildir aynı zamanda zihinsel ve kültürel anlamdadır. Özgürlük kavramı ve düşünce özgürlüğüyle birlikte demokrasinin bu işgalciler tarafından zehirlenmesi söz konusudur*" (Fallaci, 2005: 1) derken, Carr Matt gibi felaket tellalları da "21. yüzyılın sonunda Avrupa

şehirlerinin çoğunun Arapça konuşan göçmenler tarafından istila edilecek ve kıtanın çoğu İslam şeriat hukuku altında olacaktır. Yahudiler ve Hristiyanlar, İslam denizinde azınlık olacak katedrallerin yerini cami ve minareler alacak ve kadınların çoğu burka giyecekler.” şeklinde korku ütopyası oluşturur (Ruiter, 2013: 5). “Eurabia” beklentisi içinde olanlar Müslümanların, Avrupa’yı reddettiğini ve İslam adında terörizm ve şiddetle toplumların sarsılacağını vurgularlar. Müslümanlarda köksüz ve temelsiz Batı düşünülerek *Westophobia* oluşurken, Batılarda *islamofobia* oluşacaktır (Ruiter, 2013: 10).

İslam’ın diğer dinlerden daha çok şiddeti tavsiye ettiğine ve ürettiğine inanılan Batı dünyasında İslam’ı ehlileştirme projelerine veya planlarına gerek duyulmuştur. Nitekim Hollanda’nın etkili Profesörlerinden H. Philipse’a göre modernite ve demokrasiyle mukayese edilemeyecek İslam kabilevi şiddet dinidir. Etik profesörü Paul Cliteur’a göre İslam şiddete nedendir ve tek çözümlen onun sekülerleştirilmesidir (Cesari, 35 :2010). Yine 2004 yılında ölümünden birkaç ay önce Fransız işgali altındaki Cezayir asıllı J. Derrida, -Akdeniz tarihinde baskı unsuru olarak gördüğü- İslam’ın Avrupalı entelektüel yapılanmaya ihtiyacı olduğunu söylemiş (Cesari, 2006: 6), eski Pensilvanya senatörlerinden R. Santorum da Müslümanların dini görüşleri değişmezse demokrasiyle bütünleşemeyeceğini iddia etmiştir (Awad, 2012: 10). New York Sun’da *‘İslam’ın Modernize Edilmesini Teşvik Etmek’* makalesinde D. Pipes, *‘Yakın savaş hedefi militan İslam’ın çökertilmesi, son hedef ise İslam’ın modernize edilmesi olmalı’* diye yazmıştır (Ertunc, 2005: 37). Yine Pipes, “İslam reforme edilebilir mi?” makalesinde İslam kültürünün; batı standartlarına uyarlanabileceğini, ayetlerinin yeniden yorumlanabileceğini, diğer dinler gibi moderniteyi benimseyebileceğini ve reforme edilebileceğini iddia eder. Batı’da olan insani değerleri alıp insani olmayan yönünü tamamlayabilir (De Jong, 2013).

İslami araştırma ve çalışmalar yıllardır tek bir İslam’ın olmadığını izah etmeye çalışmışlardır. Tüm Müslüman toplumlar teknoloji ve medya sayesinde Batı kültürü tarafından etkilenmiştir. Müslüman dünya ne heterojen ne de monolitikdir. Gelişmiş Batı ülkelerinden endüstrilemiş batı dünyasının farkları açık sınırlar değildir. İcat edilmiş yeni bir terim olan Avrupalı Müslüman kimliği ya da Euro İslam daha güçlü daha emin Müslüman anlamındadır. Müslümanlar kendilerini ifade etmek ve Müslüman olmayanların külli olarak İslam’ı anlamak için yeni metotlar icad etmeye ihtiyaç duymuşlardır. Dahası onlar kendilerini organize etmeye ve daha geniş toplumla etkileşim içinde bulunmaya gerek duymuşlardır (Geisser, 43-42 :2004). Yapılandırmacı bir kavram olan Euro-İslam siyaset bilime sosyo-mantıksal bir yaklaşımdır. Bir kavram ve süreç olarak Euro-İslam kavramı Akdeniz’in tüm sınırları ve Avrupa’nın ötesinde farklı ilişkilere katkıda bulunabilir. Barışçıl bir proje olarak sunulan Euro-İslam -felsefi bir yaklaşım olan Habermasci kosmopolitik bir tarzda- dini ve felsefi proje olarak Avrupa’da Müslümanların bireysel entegrasyonunu sağlayabilir. Euro-İslam; Avrupa ve Akdeniz bölgesini içeren EUROMED bölgesindeki uluslararası toplumu hedefleyen teorik bir reçete ve potansiyel sosyo-siyasal mekanizmadır (Amghar, 5-4 :2007). Bu projenin, Kadı Abdülcebbar örneğinde rasyonalist bir gelenek olarak görülen Mutezile örneğine atfedilmesi ve sonrasında Arap İslam erken reformistlerine, geç reformistlere veya bazı çağdaş ikonik figürlere tevdi edilmesi söz konusudur.

Bir Kurucu ve Dört Temsilci Teorisyen Üzerinden Euro-İslam

Euro-İslam ya da Avrupa İslam’ı fikri ya da projesi kurucusu Bassam Tibi’yken Muhammed Hashas, Ziyaüddin Serdar, Tarık Ramazan, Tarık Oubrou ve Abdennour Bidar tarafından iletilemeye çalışılmıştır. Almanya’da yaşayan Suriye kökenli bir Müslüman olan B. Tibi, İslam anlayışını açıklamak için 1998’de Avrupalı referans kültüründe (*leit-kultur*) “Euro-İslam” terimini ilk defa kullanmıştır (Cesari, 2010: 23). Ona göre “Euro-İslam” Avrupa siyasal yapıların vazifesi olan Avrupa kimliğini tanımlar ve liberal İslam’ın gelişmesini teşvik eden bir kavramdır (Cesari, 2006: 36). Tibi, 1982’de konuk profesör olarak Batı Afrika’da çalışırken gittiği camide yanında dua eden başı açık bir kadın gördüğünde şaşırır. “Bu nedir?” sorusuna «Afrika İslamiyet’i» cevabını alır. İslamiyet’in Batı Afrika’ya kuzeyden gittiğini ve Afrika’nın İslamiyet’i Afrikalılaştırdığını ve İslamiyet’in “oralı” olduğunu Almanya’daki İslamiyet’in hem Almanların hem de Müslümanların yüzyüzdünden hala “yabancı” kaldığını iddia eder. İslamiyet’i entegre edilebilir ve yerelleştirile-

bilir (Tibi, 2003: 3).

Huntington “Bize karşı onlar” yani “ötekiyle çatışma doktrinini”ni öne sürerken, Tibi ise yapılandırıcı bir kuram olarak gördüğü Euro-İslam’la, İslam ile Avrupa’nın nasıl barış içinde yaşayabileceğini araştırır. Akdeniz Bölgesinde İslam’ın görünümüyle yakından bağlantılı Avrupa’nın sosyo-siyasal evriminin Akdeniz geçmişi olan İslam’la uyum içinde olabileceğini ve Euro-Akdeniz bölgesinin barış ve birliktelik havzası olabileceğini iddia eder. Bu bağlamda “Euro-İslam” terimi kavramsal olarak U. Beck’in ve E. Grande’nin kozmopolitan Avrupa tanımlamasıyla ilişkilidir. Hareketli ve hareketsiz radikal diyalektik kökenleriyle toplumsal mozaikliği ifade eder (Boening, 2007: 3-4).

Euro-İslam tarzını güvenlik temelli yani siyasal perspektifte inşa eden Tibi’ye göre güvenlik reformize edilmiş İslam’dır. *Euro-modernite* model terimini *kültürel moderniteye* atfeden Tibi’nin, Euro-İslamı üç düzeyde okunabilir. İlki İslam, İslamcılık değildir. İslam barıştır ve kişiseldir, Kuran metinleri sorun üretmezken İslamcılık ise şedit ve hegomoniktir. Kabilecilik ve partiyarlık Müslüman topluluklarının mevcut durumunu etkiler. İkinci seküler İslam, reform için bir anahtardır. Din ve şiddetin yeniden dirilmesi siyasal İslam’ın kökten şiddet eğilimlerinin dirilmesidir. Onun için İslamcılık, Müslüman toplumlarına komşu olan Avrupa’ya ve dünya barışına tehdittir. Üçüncüsü dini reform ve kültürel değişime meyilli kültürel modernitedir. Euro-İslam Avrupa’daki bu reformun versiyonudur. Kültürel modernitenin üç ana formu vardır. 1. Siyasetin sekülerleşmesi 2. Çoğulculuğu geliştirmek için bireysel insan haklarının desteklenmesi 3. Rasyonel Mutezile Okulu ve İbn Rüşdçüler vb. filozofların canlandırdığı klasik mirasın yani felsefenin ve rasyonalizmin (Sünniliğe karşı) canlanması... Ona göre İslam, köken olarak Avrupalı sayılan “açık”, “sivil”, “seküler”, “liberal” ve çoğulcu değerleri kuşatır. Eğer Tibi’nin seküler İslam’ı, seküler Avrupa’ya uyarlanırsa uyarlama apolojik ve klasik perspektifte olur. İman, onun savunduğu çoğul hayatın bir parçası değildir (Hashas, 2013: 431-432).

Tibi, Euro-İslam kültürle siyaset arasını ayırır ve Avrupa’daki Müslüman göçmenler için İslam’ın yeni bir yorumu olan Euro-İslam’ı tanımlar. Euro İslam; Avrupa’nın laik, bireysel insan hakları, demokratik çoğulculuk ve sivil toplum değerleriyle bütünleşmiş bir din anlayışıdır. Avrupa, Avrupa merkezliği bırakıp Müslüman göçmenleri kendi siyasetine entegre etmelidir. Avrupalılar kültürel göreceliğin ve kişisel inkardan kaçınmalı çünkü Müslümanlar sadece İslamcılardan oluşmaz (Shahin, 2003: 179). Müslüman göçmenleri entegre edememiş olan Avrupa’nın kalesi için sosyo-politik olarak entegrasyon ve göçmen siyasetine alternatif olabilecek Euro-İslam, basitleştirilmiş getto ya da fundamentalist İslam değildir. Sivil toplumun siyasal kültürüne bağlı olan İslam’ın kültürel örneğidir. (Tibi, 2001: 208). Tibi, şeriat yada örfi hukukun olmadığı azınlıkların imtiyazı olmaksızın herkes için tek yasa ve bireysel entegrasyon zemini araştırır ve Batıda “*Müslüman vatandaşlığı*” kavramının gelişmesi üzerine odaklanır. Ona göre gettolaşmayı doğuran İslamcılık türü yaklaşımlar, çoğulcu görüşün karşıtları olan kültürel gettolara katkıda bulunarak milli kimliğin ve birliğin altını oyup İslamlaştırma ya da İslamcılaştırma teşebbüsündedir (Boening, 2007: 3).

İslamcılığı, İslam’dan ayırır ve onu bir totaliterlik olarak sunan Tibi’ye göre İslamcılık hem küresel hem yerel fiiller boyunca yeniden canlanmıştır ve uluslararası seküler devletler için bir tehlikedir. Eğer Müslümanlar Avrupalı olmak istiyorlarsa üç şeyi -tebliğcilik, cihad ve şeriat- ıskartaya çıkarmaları gerekiyor. Bununla birlikte çoğulculuk ve hoşgörü anlayışları yeniden tanımlanmalıdır. Tibi’nin görüşünce kültürel dini reformlar yapılmadıkça ve selefi kavramlar olan şeriat ve cihad gibi kavramlar terk edilmedikçe İslam Avrupalılaşmayacaktır. Ona göre bir Müslüman, Hıristiyan ve Avrupa’da kökleri olmaksızın Avrupalı olabilir. Avrupalı olmak; Rönesans, Reform, Fransız Devriminin ve Aydınlanmanın sonucu olan Avrupa medeni değerleri benimsenmesidir. Ümmet kavramını siyasallaşmış bir kavram olarak gören yazara göre Avrupa’daki Müslümanlar, Avrupa kimliğiyle bağlantılı olan Euro-İslam kavramıyla ve İslami olmayan toplumsal ve siyasal çevreleriyle Avrupa’da kendi değerlerini oluşturabilirler. Sivil toplumun siyasal kültürüne bağlı olan İslam’ın kültürel bağıntısı olarak Avrupalı Müslümanlar vatandaşlık hak ve vazifelerine sahiptirler (Raković, 2011: 97). Avrupa’da yaşayan Müslümanlar için Euro-İslam’ın yorumu, Avrupa’nın pozitif unsurları olan aklın önceliği, seküler demokrasi, insan hakları ve sivil toplum gibi unsurlara mütakabildir. Avrupa toplumları düzeyinde uygarlıklar arasında sağlam demokratik adım için bir zemin sunan Euro-İslam,

ideolojilerin çatışması için zemin sunan fundemantalizme karşıdır (Tibi, 2001: 246).

Şeriat ve fıkıh ayrımı yapan ve şeriatın kutsal fikhın ise kutsal olmadığını söyleyen Tibi'ye göre fıkıh, şeriatın saf insani yorumudur ve kutsal olmayıp beşeri olduğu için zaman ve mekâna uygun değişiklikler yapılabilir. Avrupa Müslümanının standartları vardır ve miras alınmış Ortodoks/Sünni İslam dünya görüşünü terk etmeksizin ya da revize edilmeksizin Avrupalı olunmayacaktır. 19. yüzyıl reformcularının etkisini üzerinde taşıyan Lord Cromer de İslam'ın reforme edilebileceğini söylemektedir (Shahin, :2003 179). Tibi, Avrupa'yı *leitkultur*, Euro-İslam'ı ise Müslümanları Avrupa toplumuna kaynaştırmak/entegre eden yani bir kültüre uyum sağlayan bir icat olarak niteler (Rakovic, 2011: 103). *'Laik-modern'* karakterli bir din olması tasarlanan Euro-İslam'ın bütün dinleri kapsayan bir *'hoşgörüyü sahip olması'* planlanmıştır. Tibi, *'Problem, Avrupalıların çoğunluğunun İslam'a dahil olup olmamaları değil, daha çok şeriatçı İslam'ın mı yoksa Avrupa İslami'nin mi Avrupa'da egemen olacağıdır'* diyerek, İslam'la ilgili son zamanlarda gündeme gelen düşünceler ve uygulamaların amacını, doğrudan değilse bile, hiçte gizli olmayan bir tarzda ifade etmektedir (Ertunç, 2005: 37).

“Tek bir İslam yoktur” algısından hareket eden Tibi, Euro-İslam kavramını -Hint İslam'ı veya Avrupa İslam'ıyla ilişkili geliştirdiği- İslam'ın Avrupalı anlayışı olarak yorumlar (Tibi, 2001: 26). İslam, Müslümanlar tarafından her zaman değiştirilmiş, kültürel sisteme bağlı olarak koşulları çeşitlendirilmiş ve tasarlanmıştır. Bu nedenle Avrupa'da yaşayan Müslümanlar Avrupa kimliğiyle bağlantılı Euro-İslam'ı şekillendirmelilerdir (Tibi, 202 :2001). İki tercihten biri olan “olumlu, daha iyi bir gelecek vaat eden” entegrasyon ve Avrupa anayasasıyla uzlaşabilecek Avrupa İslam'ı geliştirilmelidir. Diğer ise “olumsuz ve potansiyel çatışmalar barındıran” bir durum olan gettolaşmaktır (Tibi 2000: 226). İslam'ı monolitik bir fenomen değil kendi içinde kültürel farklılığı ve zenginliği barındıran bir din olarak görür. Post-modern bir tutumla çok kültürlülüğü savunan Tibi'ye göre nasıl ki Hint İslam'ı, Afro-İslam veya Avro-İslam'ın da olması mümkündür. Göçmen Müslümanlar ya inkar edilecekler ya da kültürel gettoya katılacaklar. Bu ikilem ve asimile olmak yerine entegrizmi/bütünleşme tercih etmelidirler. Kültürler arası mutabakat karşılıklı feragatle olacaktır. Müslümanlar, dinin bir takım beklentilerini gerçekleştirmeyecek ve kendilerini içerden bir dönüşüme uğratacaklardır (Dağ, 2005: 58). Avrupalılar ise Avrupa kibrinden (Euro-arrogance) vazgeçecek böylelikle Müslüman göçmenler kendi kimliklerine Avrupalı öğeleri ekleyerek kendilerini yeniden tanımlayacaklardır (Tibi, 2002: 32).

Tibi, Müslüman göçmenlerin Avrupa kimliğini kucaklamasını kolaylaştırmak için İslam'ın açık kültür ve siyasal olarak Avrupa standartlarına uyarlamayı ahlaki zeminde inşa etmeye çalışır. Çünkü uluslararası zeminde uygarlıklar arası ilişkileri, uluslararası ahlakilik sunar. Erken İslami aydınlanma ve İslami akılcılık bu çabaya bir kapı açmaktadır. İslam'ın bir yorumu olan Euro-İslam, Avrupa'nın dört standardı (laiklik, bireysel insan hakları üzerinde temellenmiş seküler hoşgörü, demokratik çoğulculuk ve sivil toplum) ile örtüşür (Tibi, 2001: 226). Euro-İslam kavramını Avrupa'da medeni İslam ile aydınlanmış kuşatıcı Avrupa arasında bir köprü olarak kuran Tibi'ye göre uygarlıkların çatışmasını engelleyen geçişken kültürel ahlakiliğe ihtiyaç vardır (Tibi, 2012: 231).

Tibi, bir başka yerde “Batı Avrupa'da yaşayan Türkler, Türk halkının Avrupa'ya olumlu bakıp bakmayacağını anlaşılabilecek en iyi araçtır. Bu bağlamda yurt dışında yaşayan Türklerin ana etken oldukları senaryoların geliştirilmesi gerekmektedir.” (Tibi 2000: 230) diyerek Türkiye'yi konu alan “dönüştürme/değiştirme projelerine” yeşil ışık yakmaktadır (Özay, 2005: 44). Eğer böyle bir Avro İslamiyet Türkiye'de tutunabilirse, Türkiye Avro-İslam ülkesi olabilirse sadece Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş bileti olmakla kalmaz, İslam dünyası için model haline gelir (Tibi, 2003: 4). Demokrasiye inanan, İslami egemenliği isteyen S. Kutub, Mevdudi ve Y. el-Kardavi gibi düşünürleri fundamentalist İslamcılar olarak nitelendiren Tibi, İslam'ı laiklik, demokrasi, kamusal ve sivil hayatla bağdaştırmaya yani İslami temellendirilmiş akıl yürütme ile İslam'a modernitenin ışığı altında bakma gayreti içerisindedir. 8. ve 10. yüzyıl arasındaki İslam coğrafyasının gelişmişliğinin sırrını İslam'ın Helenleşmesi surecine bağlar (Dağ, 2005: 46).

M. Hashas'ın revizyonist ve reformist İslami reform olan Euro-İslam'ı, etik savunmasının rasyonel algısı ve Mutezilenin bazı görünümünü ifade eder. Ona göre Euro İslam

tanrıyı öldürmeyip yalnızca kendini Mutezile üzerine inşa eder. İslami ve Batı perspektifli bir tarzla Avrupa İslam'ını dünya, toplum-bireysel düzlemde anlamaya çalışır. Bunu yaparken Faslı felsefeci Taha Abdurrahman'ın Kuran ve moderniteyi okuma analizini karşılayan insanileştirme-tarihselleştirme-rasyonelleştirme çerçevesini karşılayan kendi modelini kullanır. Dünya-toplum-birey üçlemesinde Euro İslam'ı 1. Kozmik varoluş için kutsal olarak iradenin miras alınması boyunca insanileştirme 2. Toplumsal varoluş için fikholoji yani pratik fıkıh boyunca devrimi tarihleştirme ve 3. Bireysel varoluş için etik özgürlüğün ilkesi boyunca bireysel imanın rasyonelleştirilmesi olarak algılar.. Evrimci bir aşamayla Rawls'ın siyasal liberalizm olarak tanımladığı anayasal liberal ve demokratik çerçeve ışığında dikkatle incelemek için “teolojik” ve “doktriner” den siyasal çıkarır (Hashas, 2013: III, 4-5). Avrupa İslam'ı ile geçmiş ve şimdideki İslami geleneğin kısımları arasında bağlantı inşa eden Hashas, evrimci ve analitik aşamada T. Abdurrahman'ın “*Modernite'nin Ruhü-2006*” üzerinde temellenmiş olan teolojik yani İslami olanla, diğeri J. Rawls'ın “*Siyasal Liberalizm-1996*” üzerine temellenmiş olan örtüşen uzlaşma fikrine (*idea of overlapping consensus*) yani siyasal yani batıyı iki çerçeveye uyarlar (Hashas, 2013: 38). Etiğin rasyonelleştirilmesi Avrupa İslam'ının ilerlemesini sağlayacağı için geç Mutezile teolojisinde olduğu gibi revisyonist-reformist bir hale getirilebilir (Hashas, 2013: 23).

Pakistan asıllı ve Londra doğumlu Z. Serdar Müslümanların Avrupa'nın bilincini tecrübe ettiğini söyleyerek tamamen ve iki uç Müslüman ülke olan Kosova ve Irak örneğini vererek Avrupa tecrübesinin özgün bir Euro-İslam modeli üretmeye uygun olduğunu ifade eder. Avrupa doğumlu Müslüman topluluğun dünyadaki diğer Müslüman topluluktan daha eğitilmiş olduğunu söyler. Avrupa'daki erdemle yaşayıp dinlerin temelindeki eğitime sahip olanlar diğer topluluklara göre daha eğitilmiş, anlayışlı ve hoşgörülü olmaktadır (Coleman, 1999: 153-156). Ona göre Avrupa olmaksızın İslam düşünülemediği gibi İslam olmaksızın Avrupa düşünülemez. Çünkü İslam ile Avrupa özsel olarak birbirine bağlıdır. Avrupa ve İslam yüzyıllardır birbirini etkilemiştir. Her iki uygarlık kendine diğerini karanlık olarak görürken ikisi arasında onları şekillendiren değer ve kimlikler vardır. Serdar'a göre beş asırdır mevcut şeriat, etik ve metodoloji ile yönetilmekteyiz ama bunun yetersiz oluşu söz konusudur. İslam'ın bütünleştirici bir dindir. Fakat tüm insanı sorunlara cevap veremeyebilir (Raković, 2011: 90-92).

İsviçre doğumlu Mısır kökenli -Hasan el Benna'nın torunu- T. Ramazan'a göre Batı toplumlarındaki Müslümanlar İslam öğretisiyle bağlantılı olarak bu yaşaya uygun yaşayıp kimliklerini korumak, Müslüman kişilikle ve batı arasında harmoniyi oluşturma sorumluluğunu taşımaktadırlar (Raković, 106-104 :2011). Tibi, özel-kamu karşıtlığında laikçi dikotomiyi benimsemesiyle doğrudan sekülerleştirmeyi savunurken, T. Ramazan etik ilkeler kılavuzluğunda yorumlanmış Kurani evren sunumuyla sekülerleştirme çabasındadır (Hashas, 438 :2013). Ramadan, Euro-İslam'ı Ortodoks İslam olarak sunarken Tibi bu açıklamayı reddeder. Serdar ise Doğunun Judeo-Hristiyan kültürden türediğini hatta doğulu dil ve düşünce gelenek biçimlerinin bu gelenekte içselleştirildiğini iddia eder (Raković, 101-100 :2011).

Teolojik temeller boyunca İslam'ı sekülerleştirmek isteyen T. Oubrou'ya göre üç kitap evrim, evren ve insandır. Dünyanın bölünmüşlüğüne coğrafi ve geçici koşulların hesaba alan, milli, bölgesel ve küresel kısımları ifade eden jeo-teoloji kavramını geliştirir. İslam durumunda siyasal ümmet kavramı geçersizdir. Her milli siyasal bütünlük, paylaşılan tikel tarih ve kültürel alışkanlıklar bu coğrafyalar arasında yakınlık için Fransız İslam'ı ve Avrupa İslam'ı gibi tecrübe ve hayat versiyonunu geliştirebilir. Jeo-teoloji, azınlıklaştırılmış İslam'ı bitirebilmek için İslam evrenselleşebilir (Hashas, 2013: 434). İnsanın seküler ve dini yasa arasında bölünmesini istemeyen Yazar, İslam'ın hem teolojik/dini hissedişe hem de seküler ve modern Avrupa dünyasına katkıda bulunmasını ister.

En genç 3. kuşak araştırmacı olan Bidar ise moderniteyi insanlığın olgunluk çağı olarak görür. Yalnızca İslamcı düşünceye meydan okumaz aynı zamanda Avrupa seküler ve ateist düşünceye de meydan okur. Ona göre, modernitenin değerleri insanı duyarlılaştırırken, dini değerler ise bu değerlerin koruyucusudur. Modernite değerlerinin kutsanması; düşüncenin klasik dikotomisi olan insan yeteneklerinin tam versiyonunu vermeyen küçük-sonsuz, dini-seküler, kutsal-kutsal olmayan ayırımına son verecektir. Kutsal ve sekülerin kavuşması “rasyonel ruhsallık” ve “etik sorumluluk” harmonisini yani teoso-

fık veya rasyonel teoloji yaklaşımını doğurabilir. Yalnızca İslami düşünce için değil batı düşüncesi için de yeni adımlar açmak derdinde olan yazar sekülerliğin veya ateist ve modernitenin tuzaklarına düşmeden dini modernize etmeye çalışır. Dindarlık ve sekülerliği, kutsal ve kutsal olmayana bütünü bir parçası olarak görür. İnsanı uygarlığının geleceği olarak gördüğü ne klasik İslami düşünce moderniteyi ne de modernite kutsalını sınırlandırır. Klasik İslami düşünce ile modernite içinde yetiştirmeye çalıştığı “Yeni Adem”; manevi pedagoji olan kutsal ve miras alınmış mekan olan seküler dünya arasında yaşar (Hashas, 2013: 439).

Sonuç

Batı düşüncesi ve siyaseti; kavramsal bir boyunduruk olan *İslamofobia* kavramıyla; İslam düşüncesini, yaşam tarzını ve siyaset imkanını mahkum ederek kendi dışında bir medeniyet tecrübesinin oluşmasını engellemektedir. İslam hakkında popüler ve yersiz fikir ve söylemlerle hem İslam hem de Müslüman algısı inşa etmektedir. Bunu yaparken geçmişte olan “ötekileştirici” tecrübesinden istifade etmekte, sekülerizmin ve milliyetçiliğin modern formlarını da kullanarak İslami hareket hakkında kaygı ve ferdi Müslümanlar hakkında ise korku meydana getirmektedir. Önce sömürgecilikle, sonrasında desteklenen dikta yönetimlerle, daha sonrasında ise işgallerle, (Irak-Afganistan vb.) şimdilerde ise DAİŞ, EL Kaide, Boko-Haram, eş-Şebab gibi terör örgütleriyle coğrafyanın ferdi ve içtimai yapısını iğdiş ederek tüm sosyo-siyasi-kültürel kuvveyi tahrip etmiştir. Batı fikriyatı ve fiiliyatı, “öteki”yi inşa ederken, geleneksel zihni yapısıyla önce sophos’u/algıyı, algı sonrasında logosu/kendince aklileştirilmiş dizgeyi ve sonrasında ise “ötekinde” kaos’u üretirken kendinde kozmos’u amaçlayan bir hayat tasavvurunu hiçbir zaman terk etmedi. *İslamofobiayı* logos haline getiren yapı Euro-İslam’ı *pathos* olarak inşa etme teşebbüsündedir.

Özellikle post-yapısalcı bir tutum içerisinde olan Tibi örneğinde olduğu gibi “*self İslam*” yoktur. Ona göre Müslümanlarca sürekli değiştirilen ve yeniden tasarlanan kültürel bir sistem olan İslam’ın imkânı Müslümanlara Avrupa’da eşit vatandaş olabileme şansını verecektir. Fakat Müslüman kimliğinin Avrupa kimliğine benzeşmesi mümkün değildir. Bu benzeşmeyi Müslüman bireylerden istemek Müslümanlar için batının geçmişte yaşadığı Protestanlaşma tecrübesini yaşamasını istemek demektir. Post-modernlik içerisinde parçalı, muğlak, gri, edilgenleşmiş nesne konumuna düşmüş kimlik talebinde bulunmak; duruşu, vakarı ve dünya tasavvuru olan Müslümanı, “*Müslümancağa*” dönüştürme teşebbüsüdür. Avrupalı Müslümanlar, Müslümanlıklarının *özne* boyutundan ‘kurtarılarak’ post-modern bir zorlamayla *nesne* konumuna düşürülmektedirler.

Kaynakça

- ABDULKERİM, F. (2004) *The consequences of Islamophobia on young men. The viewpoint of a Muslim citizen of France* IN: RAMBERG, I. Islamophobia and Its Consequences on Young People, Seminar Report, Hungary: European Youth Centre Budapest.
- AKTAŞ, M. (2014) Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13 (1) 31-54.
- ALİ, A.S. (2011) Islamophobic Discourse Masquerading as Art and Literature: Combating Myth through Progressive Education IN: Esposito, J. L. and KALIN, I. eds. *The Challenge of Pluralism in the 21st Century*, Oxford: Oxford University Press, 143-172.
- ALLEN, C. (2010) *Islamophobia*. England: Ashgate.
- AMGHAR, S., Boubekur, A., and Emerson eds., (2007) Introduction, IN: *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Brussels: Centre for European Policy Studies.
- AWAD, N. (2012) Islamophobia and Its Impact in the United States, Report, USA: C.A.I.R. <https://www.cair.com/images/islamophobia/Legislating-Fear.pdf>, (Erişim:07.04.2016).
- BALLARD, R. (1996) Islam and the Construction of Europe, <http://crossasia-repository.ub.uni-heidelberg.de/229/1/europe.pdf>, (Erişim. 02.04.2016).

- BOENING, A. B. (2007) Euro-Islam -A Constructivist Idea or a Concept of the English School?, EUMA, 4 (12). 1-12.
- CAMPBELL, S.B., (2012) "The Conflicts of Euro-Islam: The issues of immigration and integration of Muslims into European Society", Senior Theses, Hartford: Trinity College.
- CESARI, J. (2006) Use of the Term "Islamophobia" In European Societies IN: CESARI, J., eds. Securitization and Religious Divides in Europe, GSRL-Paris and Harvard University: 6th PCRD of European Commission.
- CESARI, J. (2010) Muslims in the West after 9/11 Religion, politics, and law, London: Routledge.
- ÇETİNKAYA, B. A. (2010) *Batı'da Hz. Muhammed(S) Üzerinden İslamofobi'nin Yansımaları*, İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, Kemal İbn-i Hümam Vakfı, Sivas, 30 Nisan-1 Mayıs.
- DE JONG, N. (2013) Can Islam Be Reformed? A Response Essay to Daniel Pipes, <http://www.brusselsjournal.com/node/5078>, (Erişim: 12.03.2016).
- ERTUNÇ, A.C. (2005) Bir Din Mühendisliği Projesi Olarak Euro-İslam, *Umran Dergisi*, 128 (4), 33-39.
- ESPOSITO, J. L. (1992) *The Islamic Threat: Myth or Reality*, Oxford: Oxford University Press.
- FALLACI, O. (2005). Interview, Wall Street Journal, 23.06.2005.
- GEISSER, V. (2004) *Islamophobia in Europe: from the Christian anti-Muslim prejudice to a modern form of racism*, IN: RAMBERG, I. Islamophobia and Its Consequences on Young People, Seminar Report, Hungary: European Youth Centre Budapest.
- HAM, P. V. (2009) *European Integration and Postmodern Condition: Governance, Democracy, Identity*, London: Routledge.
- HASHAS, M. (2013) On the Idea of European Islam Voices of Perpetual Modernity, Doctor Dissertation, Italy: LUISS University of Rome.
- KAHRAMAN, A. (2010). İslamofobiye Besleyen Unsurlardan Biri Olarak "İslam Şeriatı" Algısı, İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, K. İbn-i Hümam Vakfı, Sivas, 30 Nisan-1 Mayıs.
- KARIC, E. (2012) Is 'Euro-Islam' a Myth, Challenge or a Real Opportunity for Muslims and Europe?, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 22 (2), 435-442.
- KULA, O. B. (2010). *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- LEAN, N. (2012) *The Islamophobia Industry: How the Right Manufactures Fear of Muslims*. London: Pluto Press,
- MASTNAK, T. (2010) Western Hostility Toward Muslims: A History of the Present, IN: SHYROCK, A. *Islamophobia/ Islamophilia: Beyond the Politics of Enemy and Friend*, Indian: Indian University Press, 29-52.
- MESIC, M. (2011) The Perception of Islam and Muslims in the Media and the Responsibility of European Muslims Towards the Media, <http://www.culturelink.org/conf/dialogue/mesic.pdf>, (Erişim: 17.02. 2016).
- ÖZAY, M. (2005) "Avrupa İslamı" ve Türkler, *Umran Dergisi*, 128, (4), 58-62.
- RICHARDSON, R. (2009) Islamophobia or Anti-Muslim Racism -or What?- Concepts and Terms Revisited, <http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf>, (Erişim,19.12. 2015).
- RIGONI, I. (2007). Access to Media for European Muslims European Islam Challenges IN: Amghar, S., Boubekeur, A., and Emerson, M. eds., *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Brussels: Centre for European Policy Studies.
- RAKOVİĆ, S. (2011) Culturalized Europe and its Muslim Subcultural Other: The Structure of Socio-Political Representation of the Europe-Islam Relationship, Doctor Dissertation, Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis.
- RUITER, B. (2013) The Future of İslam in Europe, <http://www.sharinglives.eu/wp-content/uploads/2013/03/The-Future-of-Islam-in-Europe-Bert-de-Ruiter.pdf>, (Erişim, 02. 04.2016).
- SHAHIN, E. E. (2003) Bassam Tibi-Islam between Culture and Politics, *International Journal of Middle East Studies*, 35 (1), 178-180.
- SHYROCK, A. (2010). Islam as an Object of Fear and Affection IN: SHYROCK, A. *Islamophobia/Islamophilia: Beyond the Politics of Enemy and Friend*, Indian: Indian University Press.
- TIBI, B. (2000) "Boğazın İki Yakası", çev. Sevinç Kabakcıoğlu, İstanbul: Doğan Kitap.
- TIBI, B. (2001) *Islam between Culture and Politics*, Newyork: Palgrave.
- TIBI, B. (2002) Muslim Migrants in Europe: Between Euro-Islam and Ghettoization IN: Al Sayyad, N. Castells, M. eds., *Muslim Europe or Euro- Islam -Politics, Culture, and Citizens*, UK: Lexington Books.
- TIBI, B. (2003) Avrupa Yolunda İslam-Panel, İstanbul: XI. Oturum, 10 Mayıs 2003.
- TIBI, B. (2012). *Islamism and Islam*, USA: Yale University Press.

TİKRİTİ, A., (2013) Hukuk Ve Medya Bağlamında Tarabya Uluslararası İslamofobi Konferansı, İstanbul, 12-13 Eylül 2013.

ZAKİ, Y. (2010) *İslamofobi Politikası*, İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu, K. İbn-i Hümmam Vakfı, Sivas, 30 Nisan-1 Mayıs.